

3 pav. Atidengtas užpilto rūsio skliautas. A. Ragauskaitės nuotr.

Fig. 3. The vaulted ceiling of a filled-in cellar.

etapas apėmė XVII a. I pusę–XVIII a. vidurį. Tada buvo įrengtos pamatinės konstrukcijos, požeminės patalpos, rūsiai, kriptos. XVIII a. vidurio–XIX a. vidurio vėlyvojo baroko etapu buvo įrengta terasa su baliustrada. Jai galima priskirti aptiktas apardytas pamatines struktūras. Trečias etapas apėmė XIX a. II pusę, kai Šv. Kazimiero bažnyčia buvo perdaryta į Šv. Nikolajaus soborą, kai buvo nugriauta pagrindinio fasado baliustrada ir užpiltos požeminės patalpos.

The Church of St. Casimir in Vilnius

The exploratory excavation at the main façade of the Church of St. Casimir in Vilnius comprised two trenches covering 20 m^2 and a field survey of a further 16.8 m^2 (Fig. 1). The excavations revealed 7 masonry structures. M1 was the foundation of the church porch (first half of the 17th century); M2–M5 were fragments of the base of the former church terrace (early 19th century; Fig. 2); and M6 and M7 were filled-in cellars (first half of the 17th century; Fig. 3). The excavation also recorded 20th-century layers that held no archaeological value.

Eglė Rimkienė,
Paulius Važnevičius

Kauno Šv. apaštalų Petro ir Povilo arkikatedros aplinkos tyrimai 2022 m.

2022 m. Kauno senamiestyje (UK 20171), Vilniaus g. 1 esančios Šv. apaštalų Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos (UK 842) teritorijoje, buvo vykdomi paviršinių dangų ir drenažo sistemos rekonstrukcijų darbai. Žemės judinimo darbų vietose buvo atliekami žvalgymai, kurių metu iki projektinio 20–60 cm gylio žvalgyta 14 plotų (iš viso 2509 m^2) (1 pav.).

Šv. apaštalų Petro ir Povilo arkikatedros bazilika yra Kauno senamiesčio V dalyje, priklauso istoriniam 40 kvartalui. Kvartalas šiuo metu supamas M. Daukšos, Raguvos, V. Sladkevičiaus, M. Valančiaus ir Vilniaus gatvių. Pasak M. Bertašiaus, kvartalo P dalyje gyventa jau nuo XIV a., kur pirminė gyvenvietė apėmė net vėlesnės Vilniaus gatvės kraštą, o kvartalo Š dalyje, artėjant link Raguvos gatvės, buvusi dauba, ši dalis iki pat XIX a. pabaigos naudota labiau ūkinei veiklai (Bertašius, M. *Dingęs miestas. Viduramžių Kaunas archeologinių tyrimų duomenimis*. Kaunas, 2013, p. 80–81). XV a. pradžioje ties Rotušės aikštės ir Vilniaus gatvės sankirta buvo pastatyta Kauno Šv. Petro bažnyčia, įsteigta Vytauto. XVI–XVII a. pradžioje 3 minimame kvartale įsikūrusios miestiečių posesijos atiteko parapinei bažnyčiai, o pati bažnyčia tapo Vilniaus vyskupijos Kauno dekanato centru. XVII a. I pusėje ji baigta mūryti, tačiau nukentėjo 1655 m. Kauną užėmus Maskvos, o 1707 m. – Švedijos kariuomenei, taip pat 1732 m. miestą nusiaubus gaisrui. Bažnyčia suremontuota ir dabartinį interjero vaizdą įgavo XVIII a. II pusėje. Nuo 1509 m. iki XVIII a.

1 pav. Atliktų tyrimų situacijos planas: 1 – 2022 m. žvalgyti plotai; 2 – darbai, atlikti be archeologinių tyrimų; 3 – atidengti XVII a. pabaigos–XIX a. pradžios katedros tvoros pamatai; 4 – atidengti XIX–XX a. grindiniai, latakai; 5 – atidengtos XX a. betoninės struktūros; 6 – kitos mūrinės struktūros; 7 – ankstesnių archeologinių tyrimų vietos. E. Mačiokaitės brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – 2022 survey area; 2 – work areas not subject to archaeological oversight; 3 – the foundations of the cathedral's fence (late 17th–early 19th century); 4 – pavement and gullies (late 17th–20th century); 5 – concrete structures (20th century); 6 – other masonry structures; 7 – past excavation areas.

pabaigos šalia Katedros veikė mokykla ir kelios vargšams skirtos prieglaudos.

Pirmieji duomenys apie susiklosčiusius kultūrinius sluoksnius arkikatedros teritorijoje gauti atliekant žemės kasimo darbų žvalgymus 1967–1970 m. K. Mekas stebėjo darbus ir fiksavo griovių šlaituose atsidengusį archeologinį sluoksnį (*ATL 2005 metais*, 2006, p. 223–224). Nustatyta, jog pirminis šventoriaus paviršius žemėjo P kryptimi. Stebėtas 15–20 cm storio juodas kultūrinis sluoksnis, kurio nesuardyti fragmentai išliko tarp vėliau kastų kapų duobių. Po dabartine mūrine tvora aptiktos XV a. medinės šventoriaus tvoros liekanos. Tolimesni tyrimai vykdyti 1978, 1979, 2005 m. Juos atliko A. Vaškelis (*ATL 2005 metais*, 2006, p. 224 – 225). Ties buvusia katedros Š tvora žvalgyta 12 m^2 duobė, kurioje iki 2,5 m gylio stebėti XIX–XX a. sluoksniai su paskirais kaulais. Giliau jų fiksuotas 1–1,2 m storio žvyro sluoksnis, kuriame pastebėti 3 kapų duobių su palaidojimais kontūrai. 3,4 m gylyje virš įžemio aptiktas 20 cm storio kultūrinis sluoksnis su XV a. keramikos radiniais. 2007 m. D. Balčiūnas M. Valančiaus g. 4 esančių Parapijos namų rūsio rekonstrukcijų metu atliko archeologinius tyrimus (*ATL 2007 metais*, 2007, p. 280). 15 m^2 plote fiksuotas virš įžemio susidaręs 40 cm storio tamsaus juodžemio sluoksnis, kuriame rasta buitinės keramikos, datuojamos XV a. pabaigos. Aptikta 10 į juodžemį vertikaliai įkastų pušinių rąstų, siejamų su buvusios šventoriaus tvoros liekanomis. Virš rąstų buvusiame juodžemio sluoksnyje rasta XIX a. keramikos. 2018 m. arkikatedros šventoriaus P dalyje žvalgymus vykdė M. Žėkaitė (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 638), kuri apie 4,38 m^2 dydžio plote fiksavo XVII a. II pusės katedros šventoriaus tvoros fragmentą. 2021 m. P. Vutkin

2 pav. Žvalgymų plote 3 atidengtos XVII a. pabaigos–XIX a. pradžios katedros šventoriaus tvoros arba krautuvėlių pastato pamatinės dalys (struktūra 1). P. Važnevičiaus nuotr.

Fig. 2. The partial foundation (structure 1) of a churchyard fence or a market building in survey area 3 (late 17th–early 19th century).

3 pav. Žvalgymų plote 13 atidengtos XVIII–XIX a. buvusios šventoriaus tvoros ir priestato pamatų liekanos (struktūra 12). E. Mačiokaitės nuotr.

Fig. 3. The partial foundations (structure 12) of a churchyard fence and annex in survey area 3 (18th–19th century).

vykdė archeologinius tyrimus Vilniaus gatvėje (*ATL 2021 metais*, 2022, p. 308–312). Atkarpoje tarp Rotušės aikštės ir M. Daukšos gatvės 50–90 cm gylyje atidengtas buvęs gatvės paviršius, kurį sudarė smulkių akmenukų danga. Po šiuo paviršiumi pasiektas rudas smėlis – įžemis. Virš šio paviršiaus fiksuoti XV a. II pusės–XVI a. horizontai. Aukščiau aptikti XVI–XVII a. horizontai, o virš jų stebėti jau XX a. gatvės rekonstrukcijos metu suformuoti sluoksniai.

2022 m. atliktų žvalgymų metu po paviršinėmis plytelių dangomis fiksuoti apie 20–50 cm storio sutankinto žvyro ir skaldos sluoksniai, suformuoti 2005 m. vykdant dangų įrengimo darbus (A. Vaškelis). Giliau iki maksimalaus projektinio apie 50–60 cm gylio fiksuoti maišyto pilkšvai rusvo grunto su plytų griuvenomis sluoksniai, suformuoti XIX–XXI a. tvarkant šventoriaus teritoriją, įrenginėjant inžinerines komunikacijas ir kt. Juose aptikta įvairių XV–XXI a. radinių: pavienių žmonių kaulų (antropologinių tyrimų duomenimis, mažiausiai 14 individų liekanos), XVI–XX a. datuojamų buitinės ir statybinės keramikos fragmentų, monetų, religinės atributikos.

Be to, žvalgymų metu atidengtos įvairios XVII a. pabaigos–XX a. datuojamų struktūrų liekanos (struktūros 1–13). Plotuose 1–4 ir 13 buvo atidengtos XVII a. pabaigos–XIX a. pradžios buvusios šventoriaus tvoros arba krautuvėlių pastato pamatinės dalys, architektūros elementai (struktūros 1–4, 12) (2, 3 pav.). Ankstyviausiam – XVII a. pabaigos laikotarpiui – priskiriama struktūros 1 akmenų ir plytų mūro pamato apatinė dalis, siejama su šventoriaus mūrinės tvoros konstrukcija. Vėliau, tikėtina, XVIII a. pabaigoje–XIX a. pradžioje ant pastarųjų pamatų, palei Vilniaus ir M. Valančiaus gatves, buvo pastatyti prekybinių krautuvėlių arba pagalbinių pastatėlių pastatai, nugriauti apie 1960 m.

4 pav. Žvalgymų plote 5 atidengti XIX–XX a. buvusių latakų fragmentai (struktūra 6). P. Važnevičiaus nuotr.

Fig. 4. Stone-paved gullies (structure 6) in survey area 5 (19th–20th century).

5 pav. Žvalgymų plote 6 atidengti XX a. datuojamo buvusio pagalbinio statinio pamato ir nuogrindos fragmentai (struktūra 8). E. Mačiokaitės nuotr.

Fig. 5. Fragments of the foundation of a 20th-century auxiliary building and drainage slope (structure 8) in survey area 6.

XIX–XX a. laikotarpiui priskiriami katedros šventoriaus Š ir R dalyse atidengti akmenų grindinių su latakais fragmentai – buvusi minėto laikotarpio šventoriaus paviršiaus danga (struktūros 5, 6, 9) (4 pav.). Su XIX–XX a. laikotarpiu siejama ir struktūra 13. Tai iš akmenų

ir kalkinio skiedinio formuota neidentifikuota mūro liekana, galbūt nedidelio statinio pamatinė dalis ar pagrindas. Vėliausiam, XX a. laikotarpiui, priskiriamos struktūros 7–8, 10–11. Tai buvo iš plytų ir betono formuotos, cementu arba kalkių skiediniu rištos buvusių pastatų, priestatėlių ar architektūros elementų liekanos (5 pav.).

Dėl atidengtų struktūrų buvo kreiptasi į III NKPVT, kuri nusprendė, jog struktūros 1–6, 9, 12–13 yra Kauno Šv. apaštalų Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos (UK 842) vertingosios savybės, o likusios (struktūros 7, 8, 10, 11) – nėra. Tyrimų metu surasta ir inventorinta 116 XVI–XIX a. radinių, jie perduoti KMM.

The Grounds of the Cathedral-Basilica of St. Peter and St. Paul in Kaunas

In 2023, a field survey covering 2,509 m^2 was carried out in the courtyard of the Cathedral-Basilica of St. Peter and St. Paul in Kaunas (Fig. 1). The survey examined deposits up to a depth of 50–60 cm, which would be affected by proposed earthworks. Beneath the levelling deposits comprised of gravel and crushed stone, the survey identified layers of mixed, rubbly greyish-brown soil formed over the course of churchyard maintenance and the installation of utility networks in the 19th–21st centuries. The layer contained whole and partial individual human bones, fragments of household pottery and structural ceramics spanning the 16th–20th centuries, coins, and religious paraphernalia. There were also masonry structures dating from the late 17th to the 20th century (Figs. 2–5).

Dovilė Urbonavičiūtė-Jankauskienė,
Ramunė Butrimaitė,
Robertas Žukovskis

Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios Vilniuje aplinka

Vilniaus miesto istorinėje dalyje, vadinamoje Antakalniu (UK 16084), Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios ansamblyje (UK 27300) (Antakalnio g. 1) ir Jono Pauliaus II aikštėje, priešais Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčią, vykdyti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai. Pamatų hidroizoliacijos ir alsuojančios nuogrindos įrengimo vietoje kastos dvi 4,4x4,1x3x2,8 m ir 4,2x3,4x3,2x2,5 m dydžio žvalgomosios perkasos 1 ir 2. Numatomos atstatyti Viešpaties Jėzaus koplytėlės vietoje kasta 4x4 m dydžio žvalgomoji perkasa 3. Bendras žvalgomųjų tyrimų plotas 39,3 m^2. Žvalgymai vykdyti kastų tranšėjų vietoje ties tirtomis perkasomis 1 ir 2. Žvalgymų plotas – 19 m^2 (1 pav.).

Manoma, kad pirmoji bažnyčia Antakalnyje buvo pastatyta XIV a. pabaigoje. Šios sunykusios bažnyčios vietoje buvo pastatyta nauja, antroji, vadinama Vilniaus vyskupo Vaitiekaus Taboro, vyskupo pareigas ėjusio 1492–1507 m., fundacijos bažnyčia. 1594 m. bažnyčia sudegė. Naujos Antakalnio bažnyčios statyba susijusi su kunigo Petro Korkono (mirė 1624 m.) veikla, kurį vyskupas Benediktas Vaina 1609 m. paskyrė Šv. Petro ir Povilo bažnyčios klebonu, pavedęs jam atstatyti sudegusią bažnyčią. Po bažnyčios klebono P. Korkono mirties, neatsiradus kunigų pasauliečių, kurie galėtų perimti parapiją, Vilniaus vyskupas (1616–1630) Eustachijus Valavičius 1625 m. pakvietė Krokuvos Laterano reguliariuosius kanauninkus (Šv. Augustino regulos). Per 1655–1661 m. karą medinė bažnyčia buvo visiškai sugriauta, vienuolynas sude-